

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Sir Thomas Beecham'dan Hikâyeler

Emre Aracı, hayatının son yıllarını Harley House'ta bir dairede geçirmiş olan İngilizlerin gelmiş geçmiş en büyük orkestra şeflerinden Beecham'ın hayatından anektodları Andante okuyucuları için kaleme aldığı bir yeni makalesiyle bizlerle...

Geçenlerde Londra'nın geniş caddelerinden Marylebone Road üzerindeki 120 yıllık tarihi Harley House'a yeni taşınan eski bir ahbabımı ziyaret ettiğim gün Said Naum-Duhani'nin o çok sevdiğim *Eski İnsanlar Eski Evler* kitabını hatırladım. Zira 19. yüzyılda Beyoğlu'nun sosyal topoğrafyasını anlatan, Melih Cevdet Anday'ın bu kitaba atfen "eski yapılar ve o yapılarda oturan eski insanlar, bir usta yönetmenin elinden çıkmış bir filmdeki gibi bir bir gözlerimizin önünde canlanıyor" dediği gibi, bu ziyaret bana cepheleri süslü tarihi binaların engin belleklerinde saklı ilginç yaşamların odağına çeken heybetli ve kişilikli duruşlarında keşfedilebilecek ne çok hikâyelerin olması gerektiğini hisettirmişti. Ntekim kütüphanemde Said Naum Bey'in, o güzel kaligrafisiyle ithaflı orijinal bir kopyası bulunan, 1947 yılında Fransızca olarak basılan ve seneler sonra Cemal Süreyya'nın Türkçe'ye çevirdiği bu eşsiz kitaba kısa bir takdim yazan Gilberto Primi ise bir şairden alıntı yaparak "Sevmiyorum yeni evleri" diyerek sözlerine başlamayı tercih etmişti. Ona bu görüşünde katılmamak elde değildi elbette. Hele ki Harley House'taki o kısa ziyaretimin ardından eski bir kartpostalını bulduğum, Sherlock Holmes devri Londrası'ndan resimlerine aşina olduğumuz, melon şapkalı arabacıların dizginlerini çektiği, tek atlı ve fenerli kupa taksilerin önüne dizildiği, yüz daireli bu binanın geçmiş sakinlerini merak etmemek gerçekten de imkansızdı. Ancak bunlar arasında öyle bir isim vardı ki kısa araştırmam sonucunu verdiğinde büyük bir hayrete düşmüştüm: Sir Thomas Beecham. Evet, İngilizlerin gelmiş geçmiş en büyük orkestra şeflerinden Beecham hayatının son yıllarını Harley House'ta bir dairede geçirmiş ve 8 Mart 1961'de burada hayata gözlerini yummuştu. Anlaşılan o gün Beecham'ın evrenine adım atmıştım da bundan hiç haberim olmamıştı, ama o binanın ambiyansını hissettikten sonra buna şaşırmamıştım ve o evrenden ne hikâyeler şimdi beni bekliyordu. Üstelik enteresan bir şekilde kütüphanemin raflarında Beecham'la ilgili kitaplar Said Naum-Duhani Bey'in kitaplarıyla aynı rafları paylaşıyorlardı.

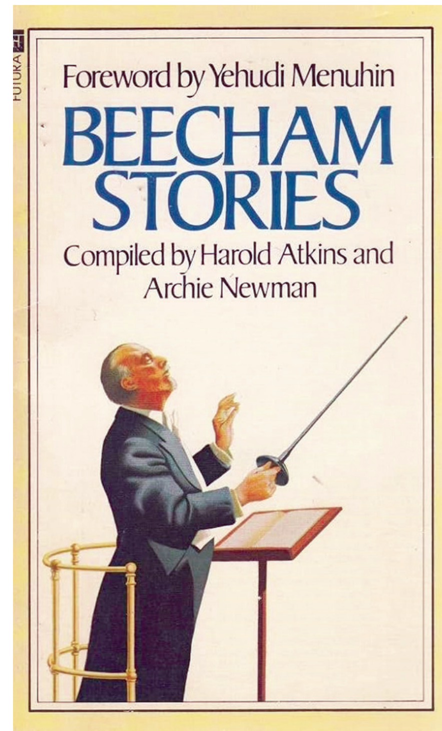
Bu kitaplar arasından bir tanesini çekiyorum; üzerinde *Beecham Stories* yazılı. Ön sözünü Yehudi Menuhin'in kaleme aldığı bu kitap Beecham'a dair birbirinden renkli hikâyeler ve anekdotlarla dolu. Harold Atkins ve Archie Newman'ın yayına hazırladıkları bu küçük kitabın kapak görselinde ise Beecham elinde şef bageti yerine uzun bir kılıç tutuyor; dolayısıyla içeriğinin mizahi boyutu bu görselden derhal anlaşılıyor. "En değerli hatıralarımdan biri, yaklaşık olarak 15 yaşındayken en iyi mavi takım elbisemle İngiliz müziğinin iki eşsiz ve olağanüstü figürü Sir Edward Elgar ve Sir Thomas Beecham arasında oturduğum bir fotoğraftır" diyerek Menuhin ön sözüne başlıyor ve şöyle devam ediyor: "Sağ tarafta Sir Edward, iyilik dolu

Marylebone Road üzerindeki Harley House (Emre Aracı Koleksiyonu)

Gençlik yıllarında Sir Thomas Beecham

***Beecham Stories* kitabı ünlü şefin mizah anlayışına dair anekdotlarla doludur**

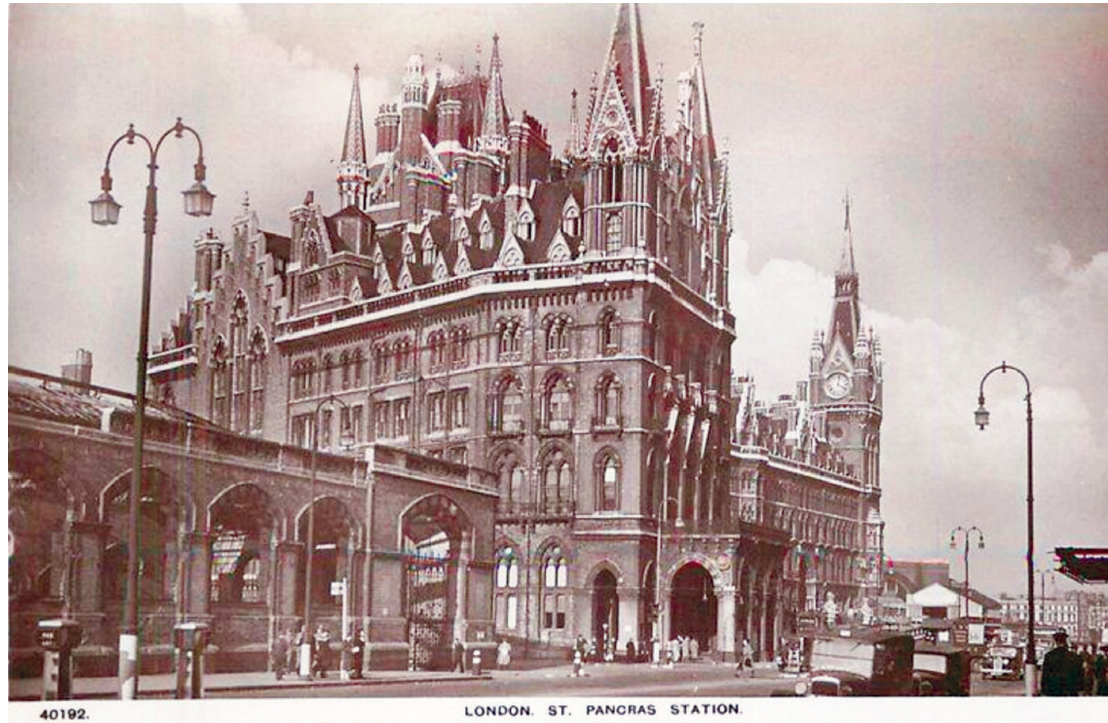

İngiliz besteci Frederick Delius

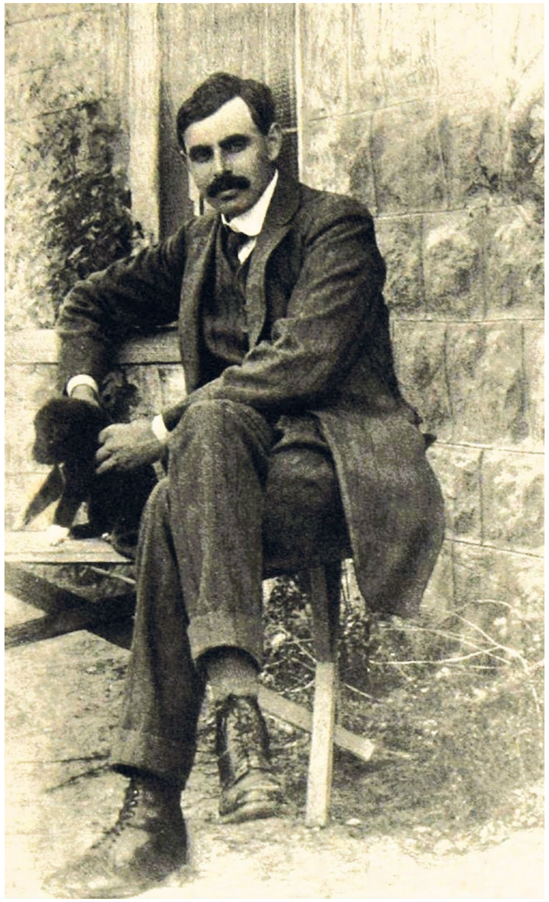
bakışlarıyla belirsiz bir şekilde uzaklara odaklanmış, solda ise Sir Thomas, elinde şarap kadehiyle kameranın gözüne akıllıca bir nükte fırlatıyor, ancak ne yazık ki - tüm çabalarıma rağmen - hatırlayamıyorum; sadece babamın kahkahasının sesi kulaklarımda yankılanıyor”. Beecham’ın şakacı çehresine atıfta bulunuyor Menuhin ve ekliyor: “Bir şefin bu kadar zarif, bu kadar esprili, insanı böyle bir coşkuyla doldurabilen ve yine de ne müziği ne de anı kaybetmeksizin komutunu kaybetmesi veya işin ciddiyetini herhangi bir şekilde azaltması mümkündü. Belki de bu, zariflik denilen o ince nitelikle ilk karşılaşmamdı - bir zariflik ki, onu orkestrasına gösterdiği gibi solistlerine de gösterirdi - bilgi birikimi ve mizahın, günlük hayattan şimdi neredeyse tamamen kaybolmuş bir nezaketle birleştiği bir zariflik”. Yehudi Menuhin, ön sözünde Sir Thomas Beecham’ı işte böylesine yüceltiyordu. Zira renkli mizah anlayışı onun tabiatının özünü oluşturan en önemli unsurların başında geliyordu.

Thomas Beecham 1879’da İngiltere’nin St Helens kasabasında eczacılık alanında ilaç üretimi yapan sanayici bir aileye doğdu. Ailesinin serveti müzik kariyerini şekillendirmesinde Beecham’a büyük ölçüde avantaj sağlayacaktı. Zira konvansiyonel bir müzik eğitimi almamış, Oxford Üniversitesi’nde gördüğü Klasik Yunan Edebiyatı eğitimini yarıda keserek besteciliğe yönelmişti. Şeflik konusunda ise tamamen kendi kendini yetiştirmişti. 1909’da Beecham Senfoni Orkestrası adı altında kendi orkestrasını kurarak Londra’da konserler idare etmeye başladı. Bu devre Frederick Delius ile tanıştı ve daha önce hiçbir eserini duymadığı Delius’a büyük bir hayranlıkla bağlanarak onun yapıtlarının en büyük icracısı ve yorumcusu oldu. Bu hayırlı tanışma Delius’un bestecilik kariyerinin belki de dönüm noktasını oluşturmuş oluyordu. Beecham 1910’da babasının maddi desteğiyle, hem şef hem de organizatör olarak, beş sene boyunca Covent Garden, His Majesty’s ve Drury Lane gibi Londra’nın ünlü tiyatrolarında kendi seçtiği repertuvarı lanse ettiği opera sezonları düzenlemeye başladı. Bu kapsamda Mozart’ın o devre neredeyse tamamen unutulmuş olan *Cosi fan tutte* operasını Londra’ya tekrar tanıttı. Delius’un *A Village Romeo and Juliet* operası da bu ilk festival kapsamında Beecham’ın idaresinde Covent Garden’da sahnelendi. Delius’un ünlü trajik aşk öyküsünü bir dizi tablolar olarak işlediği bu operası günümüzde nadiren sahnelense de beşinci ve altıncı sahneler arasındaki *The Walk to the Paradise Garden (Cennet Bahçesi’ne Yürüyüş)* konser dinleyicilerinin tanıdığı repertuvar eserleri arasında kalmaya devam edecekti.

Delius’a dair anılar ve anekdotlar da *Beecham Stories* kitabında bol miktarda karşımıza çıkıyor. Nitekim Beecham bir gün Delius’un da hazır bulunduğu *A Mass of Life* kantatının provasını idare ediyordu. Delius bu kantatı Nietzsche’nin *Also Sprach Zarathustra*’sından seçtiği metinler üzerine 1905’te bestelemişti. Her zaman olduğu gibi Sir Thomas şef partisyonu kullanmıyordu ve provada bir noktada Delius, küçük bir jestle Beecham’a yanlış olduğunu işaret etti. Bu durum üzerine o ara Londra’nın diğer ucundaki başka bir yerde bulunan orijinal partisyonun getirilmesine karar verildi. Partisyon geldiğinde Beecham’ın haklı olduğu ortaya çıktı. Prova devam ederken Beecham Delius’a dönerek “Frederick, sevgili dostum, keşke sen de benim kadar kendi müziğini hatırlayabilseydin!” diyecekti. Beecham Delius’a karşı bu derece hayranlık duyarken Elgar veya Vaughan Williams’ın müziğine ise her nedense bir hayli mesafeliydi. Hatta *Beecham Stories* kitabında Elgar’ın La bemol Majör 1 Numaralı Senfonisi için Beecham’ın o çok bilindik “müzikal olarak St Pancras Tren İstasyonu’nun eşdeğeri” tanımlaması derhal

Peri masallarından çıkma efsunlu bir şatoyu andıran St Pancras İstasyonu

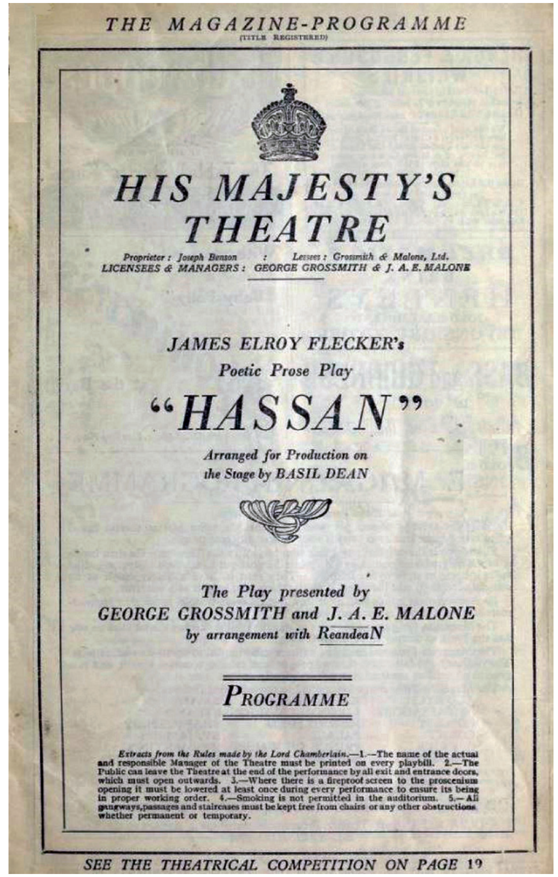

Şair James Elroy Flecker diplomat olarak 1910'da İstanbul'da da görev yapmıştı

gözüme çarpıyor. Bir senfoniyi bir tren istasyonunun mimarisine benzetmek ilginç, ama bir o kadar da Beecham gibi bir şahsiyetten beklenecek bir yaklaşım.

Gotik mimarisi ve sivri kuleleriyle bir istasyondan ziyade peri masallarından çıkma efsunlu bir şatoyu andıran St Pancras, mimar George Gilbert Scott'un bir sivil mimari şahaseri olarak, 1876'da tamamlanmış, ancak Beecham'ın benzetmesini yaptığı devrede demode, çağ dışı bir yapı olarak çoktan gözden düşmüştü. 1960'lara gelindiğinde ise bu akım o kadar güç kazanmıştı ki istasyonun yıkılması dahi gündeme gelmiş, ancak şair ve yazar John Betjeman'ın önderliğinde bu felaket olasılığı son anda önlenebilmişti. Elgar'ın da müziğini bir dönem işte böylesine demode görenler olmuştu. Ancak olumsuz görülebilecek bu benzetmenin aksine, seneler sonra geçirdiği detaylı ve büyük restorasyonun ardından, günümüzde yeni rönesansını yaşayan bu heybetli istasyon bir yerde bizlere La bemol Majör senfoninin bestecisinin de o efsunlu büyüsünün esasında hiçbir zaman kaybolmadığını ve bir anıt gibi dimdik durmaya devam ettiğini gösteriyor. Beecham da aslen Elgar'ı zaman zaman eleştirmiş olsa da 1943'te yayımlanan otobiyografisi *A Mingled Chime*'da da ifade ettiği gibi *Enigma Varyasyonları*'nın bestecisini bilhassa minyatürlerinde "hayalperest, çekici ve enfes" olarak nitelemiş ve onun "gerçekten ciddi ve dürüst bir zanaatkâr" olduğunu kabul etmiş bir sanatçıydı.

Beecham'ın tarzı, hassasiyet ile canlılık arasında eşsiz bir dengeydi; orkestra kurmaktaki girişimciliği ise hiçbir zaman tükenmedi. 1932'de Londra Filarmoni Orkestrası'nı, 1946'da da Kraliyet Filarmoni Orkestrası'nı kurarak İngiliz müzik tarihinde saygın kurumlar haline gelmelerini sağladı. Hatta Kraliyet Filarmoni Orkestrası Londra'daki debü konserini 26 Ekim 1946 günü Royal Albert Hall'da verdi. Bu konser Beecham'ın hayatını adadığı iki önemli unsuru bir araya getirmesi açısından bilhassa önemliydi; hem yeni kurduğu orkestrasını Londra dinleyicisine ilk olarak tanıtıyor, hem de Frederick Delius'u onurlandırdığı Delius Müzik Festivali'nin ikincisini gerçekleştiriyordu. Tesadüf o konserde dinleyiciler arasında 39 yaşındaki Ahmed Adnan Saygun da vardı ve temiz bir el yazısıyla tuttuğu günlüğüne şu cümleleri not etmişti: "Sir Thomas Beecham idaresinde takriben yüz elli kişilik bir koro ile büyük bir orkestrayı dinleyeceğiz: Delius Festivali.. Delius'u sevmek benim için mümkün olmuyor. Kocaman vasıtalar ile küçücük tesirler elde etmek; çok konuşmak ve az şey söylemek". Daha önce *Andante*'nin Temmuz 2020 tarihli 165. sayısında "Adnan Saygun'la 1946 yılının Londra'sında" başlıklı makalemde de yayımladığım gibi Delius'un müziği ve sanatı görüldüğü üzere Saygun'un değerleri ve felsefesine bir hayli uzaktı. Üstelik o konser Delius'un James Elroy Flecker'in *Hasan* oyunu için bestelemiş olduğu sahne müziklerinden bölümler de içermişti. Ancak eserdeki oryantalist renkler ve doku, günlüğünün satırlarında, "Félicien David'den sonra on dokuzuncu asrın sonuna kadar sürüklenip gelmiş olan sahte duyuşlardan" hiç haz etmediğini dile getiren Saygun'u bilhassa rahatsız etmişti.

1923'te Londra'da sahnelenen Hasan oyununun programı (Emre Aracı Koleksiyonu)

Oxford ve ardından Cambridge'de okumuş olan şair James Elroy Flecker (1884-1915) "sanat sanat içindir" düşüncesini savunan Estetizm akımının son temsilcilerindendi. Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığı'nın konsolosluk hizmetinde çalışıyordu ve 1910 yılında İstanbul'da, Tepebaşı'nda eski büyükelçilik binası olan Pera House'ta da görev yapmıştı. Doğu medeniyetine büyük ilgi duyuyordu. Eserleri arasında *Semerkand'a Altın Yolculuk* adlı şiir koleksiyonu ve ölümünden 8 yıl sonra, 20 Eylül 1923 akşamı Londra'daki His Majesty's Theatre'da prömiyeri yapılan *Hasan* adlı lirik dram da bulunuyordu. "Bağdatlı Hasan'ın hikâyesi ve Semerkand'ın altın seferine nasıl çıktığı" alt başlığını taşıyan bu beş perdelik oyun 1945'te Afif Obay tarafından Türkçe'ye de tercüme edilecekti. Harley House'ta Sir Thomas Beecham'la başlayan bu yolculuk Menuhin, Elgar, Delius ve Saygun derken beni Flecker'in dünyasına getirmişti. Bu romantik şair bir şiirinde lavanta kokusunun güzelliğinden bahsediyor ve o koku için şöyle diyordu: "Yarısı başıboş dolaşmayı ve acıyı unutmak için. Yarısı geçmiş günleri hatırlamak için. Ve tekrar eve dönmüş olduğumu hayal etmek için". Ben de o akşam sivri gotik kulelerinde Elgar'ın 1. Senfonisi'ni yaşatan St Pancras İstasyonu'ndan Folkestone trenine binerken o güzel geçmiş günleri hatırlayarak ve şuurumda *Eski İnsanlar Eski Evler*'den sayfalar çevirerek çoktan eve dönmüş olduğumu hayal ediyordum…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.